

Posudek oponenta na bakalářskou práci

Aneta Mišková: *Škola, rodina, volný čas a hodnoty pražských žáků – změny v průběhu dvaceti let.* (56 stran textu + 66 stran Přílohy).

Předložená bakalářská práce se rovnoměrně věnuje vybraným poznatkům o dětech/žácích v současné rodině (společným činnostem s rodiči, domácí proškolní podpoře, jejich hodnotovým orientacím atd.), které exponuje na 25 stranách, a na 30 stranách předkládá zprávu ze svého empirického výzkumu na třech ZŠ v Praze 3.

A. Mišková se musela hned od počátku vyrovnávat se zdánlivou výhodou, která ovšem mohla být zásadním handicapem. Totiž, fakt, že jde o druhou repliku dotazníkového šetření u žáků předposledního ročníku ZŠ, vyvolává dojem, že vše je hotovo a připraveno a autorka nic nevymýšlí (dán je dotazník jen s drobnou změnou, vzorek, výzkumné otázky a výsledky v letech 1991 a 2002). Handikapem v takové situaci tedy bylo nejen jak zvládnout velký objem dat z rozsáhlého dotazníku původně dimenzovaného k širší škále výzkumných otázek (v kontextu poznatkových bilancí a rozhovorů se žáky), ale hlavně – jak prokázat vlastní originální přínos.

Předem mohu konstatovat, že autorka zvládla situaci výborně. Především:

- Práce je velmi dobře strukturovaná, přehledná a tuto strukturu autorka drží v celém textu v drtivé většině bez únavných redundancí;
- V teoretické části není přítomen obvyklý balast z četby; vše, k čemu se autorka odkazuje, jsou tematicky relevantní výzkumná šetření (namátkou Gillernová a společné činnosti rodičů a dětí; NIDM a hodnotové orientace českých dětí 6-15 let; NIDM a volný čas dětí apod.);
- Empirický výzkum je korektně a velmi jasně charakterizován a výklad respektuje dvě hlavní logické linie: 1) tematicky jsou výsledky strukturovány podle 5 hlavních kategorií představených v části teoretické (vzdělání a profese rodičů, společné činnosti, domácí podpora, hodnotové orientace žáků a volnočasové aktivity); 2) vždy je přítomna komparace s výsledky stejného dotazníku v r. 1991 a 2002 – přitom se správně nepouští do hlubší **interpretace vývoje**, než dovolují data a úroveň jejich zpracování, a zůstává u **deskripce změn**;
- Vysoce oceňuji, že diskuse je skutečně diskusí, tj. systematicky srovnává výsledky svého šetření s relevantní částí dat výzkumů představených v „teoretické“ části;
- Závěr pak je adekvátním shrnutím výsledků.

Kritické poznámky jsou z mého pohledu u bakalářské práce spíše marginální, leč přesto je uvedu:

- Název práce tak úplně neodpovídá zúžené orientaci na rodinu, která byla jinak rozumná (slovo „Škola“ bych z názvu vypustil, neb skutečnosti spojené se školou jsou v práci pojednány spíše okrajově – jen v ambicích, volbě další školy a v hodnotě „vzdělání“(?));
- Mírně se pozastavuji nad tím, že jako referenční k dané tematice byly vybrány výzkumy, které ne vždy umožňovaly dobře srovnávat (např. z hlediska věkového záběru vzorku); dále data Gillernové nelze i přes publikaci zprávy v r. 2009 vztahovat k současným datům (2011), ale spíše k r. 2002 (jsou 10 let stará); a konečně, očekával bych i větší využití závěrů a interpretací

z předchozích výzkumů PSŠE (Rendl 1991 a Rendl, Škaloudová 2002). Teoretická část je povytce popisná a obsahuje minimum teoretizací a interpretačních schémat;

- Trošku postrádám přechod mezi částí opřenou o literaturu a zprávou z empirického výzkumu – poněkud „utrženě“ pak působí s.25 – možná nějaké otázky, které si autorka ve svém šetření klade, by se jako přechod hodily (např. otázky, které vyplynuly z prostudované literatury a ty, které si musí položit, protože byly PSŠE kladeny v minulých šetřeních apod.);
- Při srovnávání změn ve výskytu odpovědí narazí čtenář na omezení prvního stupně třídění dat – píše-li autorka, že se výskyt nějaké odpovědi zvýšil více než 3x, a jde-li o posun ze 2% na 6%, pak je při velikosti vzorku obtížné se rozhodnout, zda tomuto údaji vůbec věnovat pozornost;
- I přes velmi dobrou prezentaci výsledků občas autorce „utíká“ skutečnost, že dotazník vyplňovali žáci a tak tam, kde se hovoří o „ambicích rodičů“ či o jejich „chování“, jde o percepci žáky; nejmarkantněji je to vidět na zmátečné pasáži na s. 34: *„Změna také nastala ve volbě učebního oboru, v roce 1991 byla tato možnost na druhém místě (pro své děti tuto možnost volilo 26% rodičů), ale v roce 2002 a 2011 klesla až na místo třetí (v roce 2002 by volilo učební obor 12% rodičů, v roce 2011 15% rodičů). Od roku 2002 je patrný také mírný posun u volby učebního oboru – zájem žáků o něj vzrůstá z 12% na 15%“*. Přitom rodiče nic paralelně s žáky nevyplňovali a jde o komentář pod tab. 5.
- Podobně mi není jasný vývod na s. 37 v pasáži, která se týká neshod v představách o následné vzdělávací dráze mezi žáky a jejich rodiči (tj. tvrzeními žáků o tom, co si o další jejich dráze myslí jejich rodiče): *„Jak změna struktury neshod mezi žáky a jejich rodiči ohledně následné vzdělávací dráhy po základní škole, tak změna v přání rodičů, aby jejich děti studovaly v budoucnu vysokou školu, patrně souvisí se zjištěními prezentovanými v předchozí kapitole, ve které bylo zjištěno, že dochází k poklesu pro-školní podpory...“*. Čili podle žáků evidentně klesá proškolní podpora rodičů (četnost domácí pomoci a kontrola úkolů apod.), rodiče se nezajímají o úspěšnost dětí ve škole, žáci nevyžadují od rodičů pomoc a ono to souvisí s nárůstem ambicí rodičů dát dítě na gymnázium a dokonce na VŠ (výrazný nárůst). Skutečně by mě zajímalo, jakými zprostředkujícími proměnnými či „mechanismy“ lze tento závěr doložit;
- U změn v hodnotových preferencích jsem na chvíli zalitoval, že autorka nepracovala taky s analýzou poznatkových bilancí PSŠE v r. 2002 a v r. 2011 (Pospíchalová, Kubín) – krásně se tam vynořuje zvyšující se důraz na samostatnost až individualismus, pokles hodnoty „pomáhat druhým“ a něco jako „ústup hodnoty „pohodové“ rodiny“;
- Diskusi si nemohu vynachválit; nicméně – není to srovnání s „teorií“ (jak se autorka zmínila), ale s popisnými daty jiných empirických výzkumů. A za druhé, podle mého soudu v diskusi poněkud mizí druhá logická linie – vývojově srovnávací (s výzkumy PSŠE).

Přes řadu těchto připomínek se mně práce velice líbila a považuji ji za „čistou“, dobře se čte a je zcela evidentní, že ji autorka „má v moci“.

Otázka na závěr: Kdyby měla autorka stručně říci, jak se proměnili žáci na ZŠ v Praze 3 na základě dotazníkových dat, jaká by byla odpověď ve 3-4 větách?

Závěr: jednoznačně doporučuji bakalářskou práci Anety Míškové k obhajobě.

V Praze 6. června 3013

prof. Stanislav Štech